

משפחה

זה מזעזע, מחריר נפש,
אבל מצב שקורה לאחת
מתוך חמש בנות - נשירה
סמויה או גלויה: סטייה
מהתקנון, קצת שיטוט
במקומות אחרים, נפילה
ברשת... הבת מתחילה
לשדר אדישות, זלזול, חוסר
חשק, דכדוך עמוק, שינה
מרובה, היעדרות ממפגשים
חברתיים, מהלימודים,
ומכאן המדרון עלול להיות
תלול יותר | בעולם שבו
הגישה של 'הכל מותר'
ואני עושה מה שטוב לי
מחלחלת גם לציבור שלנו;
במציאות החיים שאי אפשר
לשפוט אותה, שבה ההורים
עסוקים ועובדים קשה,
בנות מתמודדות עם קשיים
אישיים או עם אתגרים
לימודיים - הנשירה
נוכחת יותר. איך מונעים
אותה? מתי האורות
האדומים צריכים
להתחיל להבהב? | נשים
של אור מספרות על בנות
מחפשות שייכות. על אהבה
שמחזירה הביתה, על אור
שמוחק את הצללים, על
ילדות של אבא-אמא-בית
עם נפש גדולה שרק צריכות
ווייז הביתה | ארבע כוסות
ועוד אחת של גאולה

דבורי רנד
איורים: חיהלה

הסיפור הראשון שלי לאה'לה נויפלד

יש כל מיני ילדות בעולם. יש ילדות גבוהות, ויש ילדות
נמוכות. יש ילדות עם המון תלתלים, ויש ילדות עם
צמה חלקה, מסודרת. יש ילדות ישרות, כאלה שיודעות
בדיוק באיזו דרך ללכת ואיך להתנהג תמיד. ויש ילדות
מבולבלות. הן אוהבות להיות טובות, אבל אוהבות גם
להיות טובות פחות; לעשות שטויות, לבדוק דברים
רעים, להתלהב מהם. לא, הן לא אוהבות להיות טובות
פחות. הן שונאות להיות כאלה. אבל את הדברים הרעים
הן כן אוהבות. זאת הסיבה שהן ילדות מבולבלות,
כי הכל מסתבך בתוכן, כל מה שהן אוהבות, כל מה
שמוזר, ואסור. אפילו לדבר על עצמן הן לא מצליחות.
מבולבלות שכאלה.

זה הסיפור הראשון שלי, והוא יספר על ילדה אחת
מבולבלת שמתפללת שאבא ואמא שלה ימשיכו לאהוב
אותה, לא יפסיקו אף פעם. למרות שהיא מבולבלת
כזאת.

אבא ואמא, בבקשה תכתבו לה הפי אנד.
(דואט)

אשמה

ת הסיפור של לאה'לה קיבלתי באמצע לילה
אחד במייל. **רבקי, נערה בת שש עשרה,**
כתבה לי. השתמשה בפונט פצפון, חיוור
ובכל מילה שלה נשמתי את הפחד, את
הכאב.

"... ואני לא יודעת מה לעשות. אמא שלי כועסת
נורא. היא אומרת שזאת הסיבה שאין לי חברות. אני
רוצה לצרוח, אני לא יודעת איפה. אני לא חושבת שיש
סיפורים עם הפי אנד בחיים. דבורי, את יכולה לכתוב לי
אוויר? שלא יהיה הפי אנד. אוויר, את יכולה לכתוב לי?"
קראתי את רבקי ובכיתי. גם עכשיו אני בוכה, שנים
אחרי, כשאני קוראת אותה שוב. בוכה כי היא לבד.
בוכה כי היא לא הילדה היחידה על הנדנדה. ומי יעצור
את הנדנדה? מי יגיד: "אהובה, אמצע הלילה, הגיע
הזמן לחזור הביתה?" ומי ידליק לה אור, ימחק את כל
הצללים? מי ידבר אליה בלשון של גאולה?
"יידעתם כי אני השם אלוקיכם המוציא אתכם מתחת
סבלות מצרים" (שמות, ו, 1-2).

והוצאתי

אמצע הלילה. ארגז החול ריק. רטוב. חורף, וקר. על
הנדנדה יושבת ילדה. בת חמש עשרה, אולי שש עשרה.
אי שם יש לה בית. היא פה.
"עברנו מגינה לגינה, גשם זלעפות, קור אימים. חיפשנו
אותן". **שרה קאופמן, מנהלת עמותת 'לב אל הנשמה',**

שרה קאופמן, מנהלת עמותת 'לב אל הנשמה': "שום נערה לא מגיעה למצב סיכון אם אין גורם של כאב, של מצוקה. הרשת היא תוצאה, לא השורש. זאת יכולה להיות בדידות חברתית או כל התמודדות אחרת. היא נכנסת לרשת כדי לחפש זהות, מקום או שקט"

ראש תחום בנות, חלמה תמיד לעסוק

בטיפול. כשהיא שמעה על עמותת 'עלם', היא הצטרפה מייד לניידת החרדית שהסתובבה ברמות, איתרה נערות שהלכו לאיבוד.

מה עשיתן כשמצאתן אותן?

"הבאנו להן שתייה חמה, אוכל. הצענו שמיכות, שלא תקפאנה. דיברנו. כך שבוע אחרי שבוע, עד שלבסוף נוצר אמון. ככה יכולנו להציע להן עזרה".

ואז עברת לעבוד כרכזת צעירות בעמותה.

"נכון. לא יכולתי להמשיך להתנדב יותר באחת בלילה, ועברתי לעבוד ביום. במקביל, למדתי טיפול בהתמכרויות, עסקתי בתחום והתמחיתי בו. כיום אני בעלת תואר שני בטיפול באומנויות, התמחות בפסיכודרמה".

לפני שנתיים פנתה שרה לרב נח פלאי, יועץ חינוכי ובעל הטור המפורסם 'לב אל הנשמה'. היא סיפרה לו על ההתנדבות, על העבודה. "אמרתי לו שיש שני דברים בנפשי. הדבר הראשון הוא לספק תמיכה נפשית להורים של הנערות בסיכון כי הם מתפרקים וצריך לחשוב גם עליהם. והדבר השני הוא לדאוג לנערות שנמצאות על סף נשירה סמויה.

"קרובות משפחה, תלמידות סמינר, סיפרו על החברות שלהן שחיות ברשת, ונחרדתי. תלמידות סמינר שמתחזקות חיים כפולים, מתמודדות עם אפקט ההסתרה. הרשת מציעה מצבי סיכון לא פשוטים, והן שם, לבד. קרועות. ההורים לא יודעים. הסמינר לא יודע. הן לבד בתוך המציאות האיומה הזאת. היה לי רעיון לגזור את החנית מידי המצרי, להגיע אליהן בעזרת הרשת. הרב אלי פלאי, המו"ל של 'משפחה', קיבל עליו את האתגר, הקים לנו עמותה. כיום, ברוך השם, העמותה נתמכת על ידו ועל ידי קרנות שונות ופילנתרופים טובים, אבל לדרך יצאנו בזכותו".

איך מוצאים נערות שהלכו לאיבוד ברשת? היא מקום אנונימי כל כך.

"יש לנו רכזת מדיה, והיא מאתרת אותן אחת-אחת. כל נערה ברשת היא אשת קשר לנערה אחרת. אנחנו מעלים תכנים, שולחים אותם הלאה, מציעים עזרה. זאת דרך שדורשת צעד אחרי צעד. כל הפרויקט לוהה במחקר של 'המכון החרדי למחקר מדיניות' במטרה לפעול באופן מדויק. הן מסתתרות מאחורי שמות בדויים, פרופילים וירטואליים, אבל בסייעתא דשמיא הצלחנו לאתר יותר מאלף בנות. שבעים אחוז מהן תלמידות סמינר".

נתן מזעזע.

"מאוד. צדנו סיפורים שוברי לב. מקרים של התמודדויות נפש, פגיעות בתוך המשפחה. נערות שישנו במתחם התחנה המרכזית כי לא היה להן בית לחזור אליו. החלטנו להתפצל. עמותת 'עלם' קיבלה עליה לטפל במקרי הקצה. אנחנו החלטנו להתרכז בנערות הסמינר, אלו שעלולות להגיע לרחוב אם לא נדאג להן עכשיו".

למה זה קורה? מה קורא להן החוצה?

"לפעמים סתם סקרנות, צורך בריגושים, שעמום או חיפוש 'כיף'. יש נערות שלא מסתדרות עם המסגרת. גיל הנעורים גורם להן למרוד. לפעמים הסמינר לא מתאים להן. ויש נערות שחיות במסגרת, מסתדרות איתה. מתחת לפני השטח הן כואבות. מציאות שקשה להן לשאת, ואז הן נופלות ברשת.

"אם הייתי צריכה לבחור רק עשר-עשרים מיילים לריאיון הזה, הייתי בוחרת את המילים הבאות: שום

נערה לא מגיעה למצב סיכון אם אין גורם של כאב, של מצוקה. הרשת היא תוצאה, לא השורש. זה המסר, ובשבילי אני מתראינת. זאת יכולה להיות בדידות חברתית או כל התמודדות אחרת. היא נכנסת לרשת כדי לחפש זהות, מקום או שקט. ברגע שזה קורה בהסתרה, בלי שההורים מודעים, היא כבר חווה חוויה של חוסר שייכות, של אשמה גדולה. ומשם זה רק ממשיך להידרדר. 'אם אני לא בסדר כי עשיתי אחת, שתיים, שלוש, אז אפשר כבר לעשות ארבע, חמש, שש...' ככה מתחיל ניתוק והוא הולך ומתרחב.

"כמעט כל נערה שנופלת לרשת, נופלת אליה לבד. היא לא מספרת לחברות, להורים היא בוודאי לא מעידה לספר. היא נחשפת בבת אחת לעולם שלא הכירה קודם, חוטפת הלם. בבת אחת היא מוצפת באופן לא מבוקר בתכנים זרים ואין לה כלים להתמודד עם ההצפה הזאת. זה אובדן ילדות, והיא חווה אותו לבד. הבדידות רק שולחת אותה לטעות יותר, להידרדר למצבי סיכון חמורים יותר. כל הסתרה מייצרת מצב סיכון. גם האשמה מחרפה. בגיל הנעורים יש נטייה לראות דברים בשחור-לבן, ונערה יכולה לומר 'אני כבר לא חרדית, השם כועס עלי', להאמין. מזעזע להבין כיצד זה מתחיל. קצת סטייה מהתקנון. קצת שיטוט במקומות אחרים. ברגע שנערה מרגישה שיש עליה איקס, הוא מושך אותה מטה".

ברגע שננטרל את הבדידות, ננטרל גורם סיכון?

"בוודאי. הרבה פעמים נערות נפגעות ברשת בעקבות חוסר תקשורת עם ההורים. יש להן אימהות מקסימות, אבל אין ביניהן קשר עמוק, פתוח. לפעמים הן יכולות לחוות דחייה חברתית והן לא מצליחות לדבר עליה. כשנערה חווה דחייה, היא תחפש מקום אחר שירצה בה. ולעיתים קרובות היא תחפש אותו ברשת. לב הכאב יושב שם: הצורך בקשר, בשייכות. באהבה.

"אימהות נבהלות כשהבנות שלהן מתחילות ללבוש חולצות עם כתוביות לועזיות או כשהן מקצרות את החצאיות. הן לא מזהות את ליבת הכאב וברור להן שזהו, הילדה בדרך להיות חילונית גמורה. זה המסר שהילדה מקבלת גם אם אמא לא מעלה אותו על שפתיה. מה הפלא שהיא נשברת? אם זה מה שאמא שלה חושבת עליה, זה נכון, כנראה. כשאני מדברת עם אימהות, זה השיח - לא להיבהל. להסכים לקבל את הילדה במקום שהיא נמצאת עכשיו. אז היא בודקת, אז היא מנסה. היא עדיין כאן, לא הולכת לשום מקום. היא גם לא תלך,

משפחה

בעזרת השם. עובר עליה משהו, אבל הוא יעבור. וזה הזמן הנכון להבהיר לה שיש פה הורים, יש פה בית. הם לא הולכים לשום מקום".

למה הן נשארות בסמינר?

"זאת שאלה טובה. פעם נערות שירדו מהדרך ירדו ממנה לגמרי. עזבו את הבית, את הדת. היום הן משתוקקות להישאר. לפני תקופה התקיים מחקר של 'המכון החרדי למחקרי מדיניות' על הנושא. החוקרים שאלו בני נוער שנשרו לגמרי, לצערנו, איך הם מגדירים את עצמם. בודדים אמרו 'חילוניים'. רובם בחרו להגדיר את עצמם כ'דתיים' או 'מסורתיים'."

"אני יכולה לפגוש נערות, עגילים בכל מקום אפשרי... והן תצהרנה: 'אני מתחתנת רק עם בחור דתי'. יש כאלה שרואים בתופעה הזאת צביעות. אני רואה בה משהו אחר. מרגש. הם מחפשים קשר, שייכות. הגדרה. והיא לא יכולה להיות 'חילוניים' מבחינתם. גם הנערות האלה שנשארות בסמינר למרות הכל, בוחרות בו כי הוא שומר עליהן בתוך המסגרת. שם הן רוצות להיות. וזה יפה, ומשמח. כי שייכות יכולה להציע מרפא."

"כשנערה מגיעה אלי ומתוודה שהיא מתלבשת בצניעות רק בגלל הסמינר, אני אומרת לה: 'לא אכפת לי. לא משנה אם זה לשמה או שלא. את מחוברת, זה העיקר'."

"כשנערה אחרת בכתה באוזניי: 'יש דברים כיפיים ברשת, אני מרגישה שאני נקרעת בין שני עולמות', אמרתי לה: 'קרה, יש עולם אחד. המשפחה שלך, הסמינר, החיים האמיתיים, זה העולם. אין שני עולמות. הרשת היא רק בלבול גדול, יצר הרע, כאב עמוק. רעשי רקע. לא מעבר'. כשאני מדברת איתן בשפה הזאת, הן מקשיבות, מצליחות לווסת את הרעש."

"ככל שההורים והקהילה יחבקו אותן, ייתנו להן מקום, יהיה להן קל יותר למצוא נקודות חיבור, זהות. ואני אגיד עוד פעם: שום נערה לא אשמה במקום שהיא מגיעה אליו. זה דור של הצפה מטורפת, נוער נושר נמצא בכל פינה. אסור לנו לדחוק אותן לקצה. הנערות האלה שייכות כי הן רוצות להיות שייכות. והתפקיד שלנו הוא לחבק, להבהיר: אתן חלק מאיתנו. לעולם לא נותר עליכן."

"כשבת נזרקת מהמסגרת, היא עלולה לנקוט את שיטת 'הכל או לא כלום'. מהר מאוד היא תשנה לבוש, תידרדר

עמוק יותר. רמת הסיכון תעלה. הדרך חזרה מורכבת הרבה יותר אם אנחנו סוגרים דלת. הסמינרים עובדים קשה מאוד לא להגיע למקום הזה, ואני מצדיעה להם על כך."

את שופעת כבוד. לכל הצדדים. זה מעורר השראה. "אני משתדלת לכבד, ובעיקר להיות בחמלה. על הנערות. על ההורים. הם מתמודדים עם חוסר אונים גדול. בחמלה גם על הסמינרים."

"מנהלות סמינרים מתמודדות היום עם אתגרים לא פשוטים. אנחנו חיים במציאות מורכבת, ואני רואה איך הצוותים החינוכיים מחפשים ללמוד כל הזמן מה נכון לעשות. יש סמינרים שכבר מעבירים תוכניות על מוגנות ברשת. זה דיאלוג חשוב. עד כה היו רק דיבורים על הרשת, וכמה היא אסורה. אף אחד לא דיבר על הפיל שבחדר, העובדה שיש בנות שכבר נמצאות שם, עמוק מאוד. והן אבודות. אין טעם לדבר למה לא כדאי להיכנס. הן כבר יודעות למה לא. עכשיו צריך לדבר על המקום שהן נמצאות בו, לשמור עליהן שם. לאפשר להן לבקש עזרה. שלא תיפגענה, שלא תצאנה לרחוב. ברגע שהן יוצאות לרחוב, הן נחשפות שם לדברים אימים. ברשת הם היו רק וירטואליים, ברחוב הם אמיתיים, והשריטות עלולות לדמם לנצח. לכן מודעות חשובה. לכן אי אפשר לוותר על שיח, על קשב. ככל שנעניק לבנות כתובת בטוחה לפנות אליה, הן תוותרנה על השמות הבדויים, תחזרנה לאמת."

יש תקווה?

"חד משמעית. גם במציאות הכי מורכבת. אנחנו זוכים לראות סייעתא דשמיא עצומה. לא מזמן ליוותי נערת זהב. ילדה איכותית, מקסימה. נפלה לקשר הרסני. ברחמי שמיים, הצליחה לחתוך את החבל. לא מזמן היא הודיעה שהיא רוצה לשמוע שידוכים."

"או סיפור טרי מהימים האחרונים: נערה שעזבה סמינר, ישבה בבית. בלי מסגרת. בלי לימודים, בלי עבודה. הודיעה להורים שלה שהיא מתגייסת לצבא. הם כמעט התעלפו. דיברתי איתה. היא אמרה: 'אני לא יכולה יותר, אני יושבת בבית, לבד, יום אחרי יום. מתחילות לרוץ לי מחשבות בראש איך לצאת. אני לא יודעת מה אני רוצה, אני לא יודעת מי אני'. אמרתי לה: 'מקסימה, תנשמי. את כבר לא בסמינר, נכון. אבל זאת לא המציאות שמגדירה אותך. את פוחדת, וזה נורמלי, את נורמלית. הכל יהיה בסדר. נפלת, קורה. את תקומי. השם יחבק אותך, אנחנו נחבק אותך'. זה כל מה שהיא הייתה צריכה לשמוע. הלב יוצא לילדות האלה שלא יודעות להגיד מה הן רוצות אבל כל נים בהן צועק: 'תאהבו אותנו, אל תשפטו!'"

"אני אומרת להן שוב ושוב, כשהן מרגישות רעות ואבודות: מה שמגדיר אתכן הוא לא ההווה שלכן. מה שמגדיר אתכן הוא הרצון שלכן. מה אתן רוצות להיות? איפה אתן רוצות להיות? כשאתן מדמיינות את עצמכן בעוד כמה שנים, איפה אתן רואות את עצמכן? בתל אביב או כאן?"

"כשאני אומרת להן שרק הרצון מגדיר אותן, הן חוות הקלה גדולה, וכל כך עצוב ושמוח לראות את זה. כמה הן מוצפות! הן חיות בחרדה בלתי פוסקת. הן, ההורים שלהן, הסמינר. וזה רק הולך ומחמיר. לכן חשוב כל כך לבוא, להצהיר: 'הבגדים שאתן לובשות, המעשים שאתן עושות - שום דבר מהם לא מגדיר אתכן, רק הרצון שלכן."

אשמה

"ברגע שזה קורה בחסרתה, בלי שהורים מודעים, היא כבר חווה חוויה של חוסר שייכות, של אשמה גדולה... הרשת היא רק בלבול גדול, יצר הרע, כאב עמוק. רעשי רקע. לא מעבר"

"זה גלגל קסמים שדוהר מטה... כל נערה עם הפרעת קשב שלא קיבלה מענה מקצועי וכלים מעצימים היא נערה בסיכון מוגבר. קשה לה להתחבר לתפילה, לברכת המזון ועוד. הסיבה אינה רוחנית, כמובן. היא נויורולוגית-פיזיולוגית בלבד"

יש לכן רצון קדוש להיות שייכות. אתן קדושות'. הן באמת כאלה".

והצלתי

"שריתי הייתה רק בת שמונה וחצי כשהגיעה אלי. תלמידת כיתה ג'". **יהודית ברבר, מאמנת מומחית ל-ADHD, מרצה ומדריכת הורים, מנהלת מרכז 'צמרת' להכשרת מאמני ADHD**, מאמינה שקשב נכון ל-ADHD שייך לטייטל של 'רפואה מונעת'. "היא אמרה לי בדמעות, לעולם לא אשכח את הרגע הזה, 'אל תגלי לאמא שלי אבל אני לא מתפללת בכיתה, אני לא מברכת ברכת המזון ואני גם לא קוראת קריאת שמע בלילה. אני רק עושה את עצמי'. ראיתי את הדמעות, את שק האשמה הרובץ על כתפיה הצעירות כל כך, ובעיני רוחי ראיתי קדימה, לאן הכאב הזה עלול לקחת אותה, חלילה. ילדה טובה מבית טוב, ונקיפות המצפון פשוט הרגו אותה".

מה עשית?

"אמרתי לה: 'את צדיקה, השם הטוב יודע כמה את רוצה להתפלל, לברך. כל דמעה שלך היא יהלום והשם בטח אוסף אותן אחת-אחת, שומר אצלו. הוא יודע שאת רוצה אבל קשה לך. הוא ברא אותך, הוא יודע את האמת. זאת לא את, זה הקשב'.

"בבת אחת היא התיישרה. הזדקפה. אור ניצת בעיניה, ריגש אותי. אשמה היא אחד הכלים הכי חזקים של היצר הרע להוריד מדחי אל דחי, והיא מתחילה לרבוץ על הלבבות הקטנים בשלב מוקדם מדי. אחר כך הצעתי לה לומר כל יום רק פסוק ראשון של 'מה טובו' ובכל כמה ימים להוסיף פסוק נוסף. וברוך השם, הפתרון הזה עבד לה. כשקושי בקשב, ולא רק הוא, מפריע לנו להתפלל, כדאי לשאול רב, לבקש הכוונה מה להתפלל, באיזה אופן. ההלכה נותנת מקום ודרך לכל יהודי".

קראת לאימון קשב רפואה מונעת, למה?

"כי הרבה פעמים זה כך. אני מכשירה מאמנות ADHD במרכז 'צמרת', בסמינרים. נחשפת למאות נשים ובחורות בשנה, ורבות מהן משתפות אותי בכאב. זאת תובנה שחשוב להדהד: כל נערה עם הפרעת קשב שלא קיבלה מענה מקצועי וכלים מעצימים היא נערה בסיכון מוגבר. קשה לה להתחבר לתפילה, לברכת המזון, לקריאת מגילה, לסעודות שבת, לליל הסדר ועוד. הסיבה אינה רוחנית, כמובן. היא נויורולוגית-פיזיולוגית בלבד והיא נובעת מהקושי להתרכז בדבר מונוטוני אחד לאורך זמן.

אבל נערות מתמודדות משייכות את ההפרעה לאישיות, הן לא מצליחות להפריד בין 'קוצר הראייה' של הקשב ובין הדת. כך נוצר אצלן הקשר שגוי שעלול להיות מסוכן. הן עלולות לאבד טעם בחיים הרוחניים, להרגיש לא מחוברות, לחוות ביקורת מהסביבה שלא רואה כמה הן מתאמצות, איפה הן כן מצליחות. הן מרגישות שונות. מתחילות להתנהג ככה.

"הכלל של 'רחמנא ליבא בעי' הוא קריטי, וחובה להטמיע אותו. אני משתדלת להעניק אותו לכל בת בכל גיל שבאה לאימון. לא משנה מה מצבה הרוחני כעת. עמולה לייצר הפרדה בין הלקות לבין האישיות וכמובן, לרתום את ההורים ליחס היהודי להפרעה - הערכת ההשתדלות ולא התוצאה.

"פעם הגיעו אלי זוג הורים, האב אמר בכאב: 'אני חושב שלבת שלי יש נשמה נמוכה'. הזדעזעתי. והוא הסביר: 'כשהיא מתארגנת, היא שוכחת לסגור דלת. זה נראה לך נורמלי?!' הוא הוסיף דוגמאות מתחומים שונים. הקשבתי. אחר כך ביקשתי משניהם לספר לי מה הדבר שהכי קשה להם לעשות. האם שיתפה ששנאה דקדוק כתלמידה, ושינון רשימות מילים יוצאות מן הכלל היה אתגר עבורה מאז ומעולם. האב סיפר שבעיניו, סידור הבית הוא עניין מתסכל.

"תארו לכם שאחת מתר"ג מצוות הייתה לפתוח את הבוקר בשינון מאה מילים בדקדוק או לסדר את הבית במשך חצי שעה, אמרתי להם. 'איך הייתם מתמודדים? והאם זה היה אומר עליכם שהנשמה שלכם נמוכה או שטכנית, אתם פשוט מתקשים בדקדוק ובסידור?' "הם הביטו בי, הלומים. האסימון נפל... אין קשר לנשמה, ליופי שלה. הילדה שוכחת לסגור דלת כי היא מוסחת ומרחפת ולא זוכרת איפה היא. זה לא אומר כלום על החיבור שלה לצניעות. צריך לחשוב איתה ביחד על תזכורת עניינית. ובשום פנים ואופן, לא להתייחס אליה כבעלת מום רוחני, חלילה.

"כשנערה לא מקבלת את זווית המבט הנכונה על הפרעת הקשב שלה, היא מפתחת תזות הזויות ומרחיקות לכת כמו: 'השם לא רוצה אותי, אני קליפה, אני גלגול של עשוי, של חתולה...' היא חובשת כתרים שוברי לב שמקורם בשיפוטיות איומה. לכן השדר ההורי על הפרעת הקשב הוא חיוני. לעיתים קרובות הוא ההבדל בין נשירה לאי נשירה".

יש סימנים ל'טרום'?

"כמובן. זה לא שחור לבן אלא יותר ניואנסים דקים שמצטרפים זה לזה. אמירות שונות שמבטאות חוסר יציבות ערכית, בלבול בהשקפות יסוד, משפטים של חוסר חיבור, של אדישות או זלזול. יש כאלה ששואלות שאלה תמימה, לכאורה, אבל אני מזהה לפי תנועות העיניים ושפת הגוף שמסתתרים מאחוריה המון כאב, המון תסכול.

"אפשר לחלק את הנשירה הסמויה לשני שלבים. בשלב הראשוני הנערה כואבת את המצב הרוחני שלה. היא מייחסת אותו בטעות לחלק רע שכאילו קיים בה. כשיש כאב, זה טוב. כאב, משמעו חיבור.

"כשאני פוגשת נערה בשלב הכאב האמיתי והבווער, אנחנו מבצעות את ההפרדה שדיברנו עליה בין הלקות לאישיות, ואני יכולה לומר שברוב המקרים זו מניעה. ממש. בשלב המתקדם יותר, הכאב לא מדובר. הוא

שפחה

הצטבר לכאב עוצמתי ולכן הוא מודחק או מוכחש. בשלב הזה הכאב מתחפש לכעס, אדישות, זלזול, חוסר חשק, דכדוך עמוק, שינה מרובה, היעדרות ממפגשים חברתיים, מהלימודים. זה השלב שבו אני פוגשת אמירות כמו 'השם לא צריך אותי, מספיק אכזבתי אותו' וכולי".

כיצד את מגיבה?

"באימון קשב אנחנו לא בכובע חינוכי או מוסרי. יש אמפתיה והכלה לכל מה שעולה בחדר. לכן, ראשית, אני נותנת מקום לכל מה שנאמר ומתקפת רגשית. למשל 'אני מרגישה שאת כועסת' או: 'להרגיש מאכזבת זה לא קל'. במסגרת התהליך האימוני, העבודה בשלב הראשון היא על היכרות ומודעות לערכים וחוקות שבי, הדברת מחשבות שליליות וחסמים וויסות רגשי. ממילא, עצם המודל מברר אמונות ומחשבות וכך יש לי הזדמנות לערוך שינויים בפרשנות של המציאות עם המתאמנת. במידת הצורך אתייעץ עם אשת חינוך או אפנה אליה את המתאמנת. הכל תלוי במודעות ובמוטיבציה של הנערה, ובמצב הרגשי והרוחני".

מיידעת את ההורים?

"אם אני מזהה צורך, אני מעדכנת את הנערה שאני רוצה לדבר עם הוריה, מבקשת רשות. רק בהסכמתה אני יוצרת איתם קשר".

האם לדעתך המדיה מייצרת בעיות קשב או שבעיות קשב מוצאות פתרון במדיה?

"גם וגם. חשיפה למדיה הוכחה מחקרית כיצירת הפרעות קשב ברמה הנוירולוגית. בפרט חשיפה יומיומית למסכים עד גיל שנתיים. היא מסוכנת למוח של התינוק ועלולה ליצור הפרעות קשב ובעיות ראייה. במקביל, המסך צבעוני ורב חושי. מי שהתרגל למסך צבעוני ומרצד, יתקשה להתרכז בתפילה המופיעה על רקע שחור-לבן.

"בדרך כלל מלמדים יכולים להצביע על תלמידים החשופים למסכים. קל לזהות את חוסר העניין, את הצורך באקשן. וזה לפני שדיברנו על תכנים לא ראויים. כך נוצר גלגל: המדיה ממכרת את אנשי הקשב, על כן הם

ניגשים אליה שוב ושוב. המדיה ממשיכה להרוס תאים במוח, להחליש את יכולות הקשב והריכוז ואת הזיקה לרוחניות. וממילא, הם נמשכים אליה יותר. זה גלגל קסמים שדוהר מטה..."

יש גם סיפורים של מעלה?

"בוודאי, ולא מעט, ברוך השם. לפני שנתיים התמודדנו עם מקרה של תלמידת סמינר שהבהילה את המשפחה ואת הצוות כשדיברה שוב ושוב על הרצון שלה לעזוב את המסגרת ואת אורח החיים החרדי. בנס זיהינו שהיא לא באמת נמשכת לעולם ההוא. הצוות שם בצד את שיחות המוסר, והיא התחילה תהליך של מודעות ובנייה של האישיות. ברוך השם, היא זכתה לבנות בית נאמן להשם. קשב לכאב, כך כותבים סוף טוב".

וגאלתי

כשאני מתקשרת לנחמי ברודי, מחנכת, מרצה ומנהלת תוכניות המשך לבוגרות סמינרים במרכז תל"ם בשעה שקבענו, אני שומעת צליל של שיחה ממתינה. זה הדבר הראשון שאני לומדת על נחמי: הבנות קודמות לי, ולא רק לי.

"ילדה בת שבע עשרה", מספרת לי נחמי אחר כך מי תפס אותה. "מסובכת בקשר מסוכן. לא מצליחה לצאת". יש לילדה אבא-אמא. האב הוא אישיות תורנית משכמה ומעלה. האם אשת חינוך. לשניהם אין מושג איפה הילדה שלהם מסובכת, כמה.

"זה שלב חמקמק", נאנחת נחמי. "היא תלמידת סמינר, וכל הסימנים מסתתרים היטב. לא תמיד הורים יודעים לתת שם למצב, לרגשות הלא רגועים שלהם".

לא כדאי ליידע אותם?

"זאת שאלה לאדם גדול. אם ההורים ידעו, הכל יתפוצץ ב'בום'. היא עלולה לעוף מהסמינר. לא יודעת מה יקרה לילדונת הזאת, לא יודעת מה לעשות. קטונתי".

מקשיבה לנחמי, אישה גדולה, אומרת "קטונתי". מתחילה להבין למה דווקא היא האדם הנכון לטפל בילדות האלה, ילדות טובות מבית טוב, שטן מזנב מאחוריהן.

בואי נחזור אחורנית. איך הגעת לתחום?

"בסמינר למדתי הוראה והתמחיתי בחינוך מיוחד. עבדתי כמורה באחד הסמינרים בארץ. ואז עברנו לחו"ל. גרנו בגייסטהד כמה שנים. הרבה בנות ישראליות לומדות בסמינרים בגייסטהד, ובתור המשפחה הישראלית באזור, זכינו לארח לא מעט מהן. הן היו באות, וישובות, שופכות את ליבן בכל מיני נושאים. אחר כך חזרנו לארץ והשתלבתי בעבודה כמחנכת בכיתה י"ב. לכאורה, בית יעקב קלאסי. תכלת-כחול. כמו כולן. אבל זה רק הסיפור מעל פני השטח. בסוף השנה חלק מהתלמידות בחרו לא להמשיך ללימודים בסמינר. הלכו ללמוד מקצוע. קורס קצר-שניים. היו עסוקות שישה חודשים בערך, ואחר כך נשארו בלי כלום.

'המורה' אנחנו טובעות בים של החיים', פנתה אלי תלמידה מיואשת.

'בואי נעשה משהו', הצעתי. 'נתכנס, נביא דמות תורנית, נקים מעין קבוצת תמיכה'.

"התחלנו בערב פסח, בסלון הבית. הן דרכו על שלוליות פה ושם, לא נורא, נעים מאוד. למפגש

שרה'לה גרוס, אוסנית במה:
"אין אמא שנמצאת במקום הזה ולא טועמת מהאשמה הזו, המצפון שמייסר בלילות; אנלי יכולתי לעשות יותר, אנלי יכולתי לקחת אותה לטיפול רגשי בשלב מוקדם יותר, לעבוד פחות, להיות יותר בבית, לחפות על החסרים האחרים. היום אני יודעת להגיד לעצמי שעשיתי את הטוב שלי במקסימום שלי בנסיבות חיי ההון"

"הסימנים, אם את מבקשת לדעת איפה הם, מתחילים ברגע שלילד לא טוב. נקודה. ברגע שאת, כהורה, רואה שלילד שלך לא טוב, רגשית, לימודית או בכל מובן אחר, שם האורות האדומים צריכים להתחיל להבהב. ילד שטוב לו, אין לו שום סיבה לחפש משהו אחר"

הראשון הגיעו שש בנות, אבל ממפגש למפגש המספרים עלו. הגענו לעשרים וחמש בנות, ונגמר המקום בסלון. ביקשתי רשות ממנהלת הסמינר שבו אני עובדת, והעברנו את הפעילות לסמינר. במקביל, התחלתי לחפש ספונסר, מישהו שיתמוך בפעילות. קוששתי תרומות מפה ומשם, אבל הן לא הספיקו לעלויות המפגשים שהלכו וגדלו. בסייעתא דשמיא, מרכז תל"ם, שנותן מענה לבנות בסיכון, נכנס לתמונה".

חסד לשם שמיים. תרתי משמע.

"ממש כך. עשייה ללא שום מטרות רווח. נטו מתוך הבנה שתקצוב גבוה יותר שווה פעילות רחבה יותר. בערב הפתיחה הרשמי הגיעו מאתיים בנות שסיימו י"ב. מכל הסוגים. נערות מתמודדות לצד תלמידות סמינרים טובות. זה היה מחזה בלתי נתפס: בת שמורה היטב, יושבת לצד נערה בג'נס. פערים אדירים בנראות, כמיהה אחת לכולן: שייכות. לכן הן באו, זה הדבר שהן מחפשות. ואף שהערב היה מרגש, הבנו שההטרוגניות עלולה להיות בעייתית. החלטנו להפריד את הפעילות. בהמשך התבקשתי לרכז בירושלים את תוכנית 'נשר', פרויקט שנועד לבוגרות הסמינרים החרדיים שנמצאות היום במקום אחר".

מה נקודת המוצא שלהן?

"מצוינת. יש אצלנו בנות מהמשפחות הכי תורניות, נכדות של ראשי ישיבות, צאצאיות של הדמויות הכי מפורסמות בעולם התורני. זה כאב חוצה קהילות. חשוב להדגיש, אלה לא בנות שנמצאות בתוהו. הן בנות מחברות יותר, מודעות יותר, ועדיין משהו בהן תלוש, מחפש. כמוכן, יש גם בנות ללא עורף משפחתי תומך ובמצב סוציאקונומי נמוך יותר. יש מקום לכולן".

מה, בעצם, קורה במסגרת התוכנית?

"הן בוחרות מסלול מקצועי בתעריף מוזל מאוד, ובתמורה הן מתחייבות לשעות התנדבות בקהילה וליזום מדרשה. ההתנדבות נועדה כדי לאפשר להן לתת מעצמן, לחוות סיפוק מעשייה מיטיבה, והמדרשה היא כדי לתת להן יהדות. כמה פשוט, ככה חשוב. אחרי שנה בתוכנית הן יוצאות עצמאיות, תורמות, ובעיקר מחוברות לקדוש ברוך הוא, גם אם התלבושת איננה".

מחוברות באמת?

"באמת, וזה מדהים ומרגש לראות בת שהייתה כל כך מפורקת קודם, ואיך היא מתחילה להתקרב, מחברת חלק ועוד חלק. יש אצלנו בנות שהחליטו שהן רוצות להתחתן רק עם מישהו שקובע עיתים לתורה, בנות שהתגוללו

קודם ברחובות. ובאמת, הן נשואות היום, והבעלים שלהן מקפידים על סדר לימוד. יש כאלה שלומדים סדר שלם, יש כאלה שלומדים שעה בשבוע. לא משנה כמה הן מחוברות, הן מחוברות. זה העיקר".

איך הסדק קורה, נחמי? מה מפרק אותן?

"כל אחת וסיבותיה, אבל המדיה היא גורם מספר אחת. היא קיימת בכל מקום, נגישה מדי. גם הקורונה יצרה ריק מזעזע, חידלון שפגע בילדים ובילדות הכי טובים, הכי שמורים.

"זה נתון אוניברסלי, אגב. בכל העולם אחוזי הנשירה עלו בעקבות הקורונה. הגישה של 'הכל מותר' ו'אני עושה מה שטוב לי' מחלחלת גם לציבור שלנו, עושה לו רע. וחובה להביא בחשבון גם את תנאי החיים הלא קלים. הורים שעובדים קשה כדי לספק את הצרכים של המשפחה, נוכחים פחות. גם קושי לימודי עלול להיות טריגר. ברגע שבת מתקשה להישאר במערכת, היא נפלטת ממנה. זה נכון גם לגבי בעיות תקשורת לא מאובחנות.

"אין טייטל רשמי לכאב, אבל הבנות נכלאות בסוג של ואקום, חיות בתוך ריק שחונק אותן. וברגע שנוצר חור בבועה, הן בורחות. ואני לא מדברת על בודדות. יעל משי, העובדת הסוציאלית של תוכנית 'נשר', סיפרה לנו לא מזמן שהנתונים מדברים על אחת לחמש".

זה מספר מצמרר. יש סימנים מזהים?

"כל שינוי, אף הקטן ביותר, יכול לספר שמהו קורה. לפעמים זאת תסרוקת שונה, לפעמים עיניים שמושטטות מחוץ לסידור, לא מתרכזות בו, אפילו לא לרגע. יש בנות שמתחילות להתלונן על התקנון. יש אחרות שמטיילות בעולמות אחרים. אני מדברת איתן ורואה שהן לא איתי, המבט חלול, רחוק. זה יכול להיות קושי זמני זה יכול להיות אור אדום למצוקה עמוקה יותר.

"בכל מקרה, שווה לדבר. לשים לב. אם בת מתלוננת על התקנון, למשל, דברי איתה. אל תשתיק. היא אולי מתרחקת אבל היא לא מנותקת, והשאלה אם תתנתק או לא תלויה כך. כשבת שוקעת בעולמות אחרים, חובה לברר למה, מה עובר עליה, אולי להפנות לטיפול או לגורם מקצועי אחר. ולא רק בשבילה. בשבריר של רגע התרחיש עלול להיות פסימי יותר. כשהיא בוחרת לשתף חברות, הופכת לפצצה מתקתקת בכיתה".

בתכלת-כחול הן מסתובבות ברחוב, ילדות של אבא-אמא-בית. מגיעות לגן העיר או למגדל הפעמון. נכנסות לזולה.

נחמי, בבקשה, ספרי על הזולה.

"'בית נאווה', 'הזולה' בשפת העם, הוא מרכז לצעירות, עוד תוכנית של תל"ם. מקום שהן יכולות לבוא אליו, להיכנס, לקרס, ומישהו יהיה שם בשבילן. בית שמקבל אותן כמו שהן. יש שתייה, אוכל, ספות, ציוד בסיסי. אווירה חמה, תומכת. הזולה פתוחה בלילות שלישי, חמישי ומוצאי שבת. והן באות. שלוש מאות בנות שצריכות גג".

שלוש מאות! איך הן יודעות על הזולה בכלל?

"מפה לאוזן. מגיעות בנות מגיל שנים עשרה עד שמונה עשרה. חלק מהן באות פעם אחת, אחרות מגיעות בקביעות. כולן פצועות מהרחוב. הן יכולות להגיע מטושטשות לגמרי, אחרות ספגו כאב שהן אפילו לא יודעות לקרוא לו בשם. בזולה מחכות להן מדריכות,

אמא

עו"סיות שעברו הכשרה מקצועית מיוחדת. גם אם בת רק מבקשת קפה, הן תזהינה מה היא מבקשת באמת. תפנינה לרווחה, לגורמים טיפוליים אחרים. זה התפקיד - לאתר לפי המבט, העיניים שבורחות לצדדים, שיש פה ילדה שהלכה לאיבוד".

במה שונה הבת החמישית מהבן החמישי?

"אצל בנות ההתמודדות היא מתחת לפני השטח בדרך כלל. הכאב קבור עמוק-עמוק, כמו שן שצריכה טיפול שורש, ואף אחד לא יודע עד הרגע שהיא מתפרקת ונדרש שתל. נשים אומנם קיבלו תשעה קבין של דיבור, אבל לפעמים, התחושה היא שהן ניכסו לעצמן גם תשע מאות קבין של שקט..."

מה הפתרון?

"דעת תורה. זה הצעד הראשון שאנחנו עושים בדרך לפתרון. אלה דיני נפשות ואנחנו לא מכריעים בהם לבד. לפעמים אנשים שומעים על תוכניות שלנו והם בטוחים שאנחנו פועלים באופן עצמאי, חלילה. זה המקום להבהיר: כל פעולה, כל מעשה, קורים רק אחרי התייעצות עם גדולי הדור מכל המגזרים שמלווים את התוכנית שלנו צעד אחרי צעד. אנחנו ניגש לשאול על כל דבר, גם על מקרים של ילדות שהולכות בתלם, מזוגות מעט, גם על מקרים קשים יותר. כל דבר מונח על שולחנם של גדולים.

"הידברות היא הצעד השני. בגובה העיניים, ישר ללב. כשאני מדברת עם מתבגרות, אני מדברת איתן עולם הזה. מסבירה למה, כאישה בעולם הזה, לא כדאי לחיות ככה. לפעמים אני מביאה להן מחקרים מהשטח, על המכשירים הלא כשרים, למשל. איך הם הורסים תקשורת, נישואין. ברמה הכי בסיסית. רק אחר כך, כשהן קשובות יותר, אני מצטטת מהמקורות. כשהן מגלות כמה התורה דואגת להן, כמה היא מבקשת לשמור עליהן, הן ממש מתחברות. הלכות ייחוד, לדוגמה, נלמדות ברובד אחר לגמרי.

"לפני תקופה פגשתי תלמידה מאחד הסמינרים האיכותיים בארץ. ילדה טובה מבית טוב. התאסרה, התחתנה. שניהם גילו את העולם הזה, נפלו. 'המורה', היא אמרה. 'כשאת מדברת בסמינרים הטובים על בית של תורה, בבקשה, דברי קודם על בית'. אף אחד לא לימד אותה מה זה בית, מה המשמעות של פרטיות, מה קורה כשכל העולם שותף. וכשהחיים עצמם מלמדים את השיעור הזה, הלב מזדעזע, ולפעמים זה פצע שלא יתרפא לעולם.

"כמורה, אני מסתכלת על התפקיד שלנו, אומרת: הדור השתנה. גם השיח צריך להשתנות. פעם מורות היו כלי להעברת ידע. היום מורה חייבת לענות על ההגדרה של 'איש קשר'. להיות הכתובת שאפשר לגשת אליה, לשאול, לשתף, לדבר, להתייעץ. ברגע שמורות תהיינה נוכחות, במובן הרגשי של המילה, גם התלמידות תרצינה להיות נוכחות יותר. אני שמחה לספר שהסמינרים של דורנו מכוונים למקום הזה. מוסדות עוברים תהליך, לומדים איך לדבר, איך להקשיב. יש תוכניות שונות, יש קבוצות שיח ייעודיות, יש מפגשים אישיים עם מנחות מיוחדות. דברים טובים קורים".

בבקשה, ספרי עליהם.

"לא מזמן עשינו מסיבת פורים. היה קומזיץ, וישבנו במעגל. בחסות החושך בנות התחילו לדבר, קיבלו עליהן קבלות, הודו על דברים טובים שקרו להן. אלה בנות שנזרקו למקומות הכי חשוכים, לא מצאו את עצמן. והנה הן עכשיו, מול האש. שרות שירים של אמונה, מדברות על שבת שהן

רוצות לשמור יותר, על קשר עם אמא. אחת מהן סיפרה שהיא מתקשרת לאמא שלה פעם ביום. קודם היה שם נתק מוחלט. ואי אפשר לא לבכות בגללן. הן נשמות טהורות כל כך, והן באמת רוצות קשר. עם המשפחה. עם הקהילה. עם השם. הלב שלהן במקום הנכון. גם הן בדרך אליו, ברוך השם.

"לפני שבועיים השתתפתי בחתונה של בוגרת התוכנית של 'נשר'. ילדה שהתגללה לתהום, ההורים סירבו לקבל אותה, היא ישנה ברחובות. סיפור קשה. איזו חתונה! חסידית, צנועה. מאה אחוז בסדר. והחתן נראה בחור טוב, מחובר. היא התקשרה בשבע ברכות, סיפרה שהשנה האחרונה הצילה אותה. תמיד היו לה שאלות, ותמיד טיחו לה אותן, אז היא עזבה. רק אחר כך, אצלנו, היא התחילה לקבל תשובות. הרשו לה לשאול הכל, והיא שאלה. החליטה שהיא נשארת. 'הציבור שלנו לא מושלם', כך היא אמרה לי, 'אבל הוא הכי קרוב לקדוש ברוך הוא, לאמת. זאת הדרך הישרה ואני רוצה ללכת בה. תודה שלימדתן אותי עליה'. לשמוע אותה, מתעלמות מהשוליים, בוחרת בעיקר, זה רגע שווה הכל".

הזכרת את ההורים. רבים מהם בוחרים להתנתק?

"ההפך, רבים מהם בוחרים להתקרב. אני יושבת מול הורים עם דמועות בעיניים. מה שהם עוברים, איזו דרך איומה. והם הולכים לשאול, באים להתייעץ, פתוחים לשמוע. מבינים שהצורך של הילדה הוא אחר.

"אני לא אכזישי, יש הורים שפועלים מלחץ, עושים שטויות, אבל כולם מחפשים לעשות את המעשה הנכון. מדברת עם אימהות ואני שומעת כמה הן חרדות לילדות שלהן. הן מסכימות לעשות הכל. לפעמים זה לא הדבר הנכון, לפעמים בת צריכה ש'אמא שלה תצא לה מהנשמה'. בכל מקרה, קיימת אהבה, יש דאגה. גם הורים, כמו הבנות, מחפשים דרך. זאת מציאות לא קלה ואין מוצא פשוט: איך מכילים ומקבלים בלי תנאי, ובו זמנית מציבים גבולות כדי לשמור על הילדים האחרים, על הבית? מתי נכון לומר 'כן', מתי אסור? מתי מותר לבקש שהילדה תקבל גם אותנו, תפנים שזה בית חרדי?"

"אחת מהבנות ב'נשר' היא נכדה של ראש ישיבה מפורסם. סבא שלה שומר איתה על קשר, לא מוותר. אבל הוא הציב לה גבולות ברורים מאוד. לבוש, למשל. והיא מכבדת. כשהיא באה הביתה או לסבא וסבתא, היא לובשת חצאית ארוכה יותר בחוץ המדרגות, רגע לפני שהיא דופקת. אבל אין פה הוראה לדור, כל מקרה דורש יחס אישי. וכשמדברים על הבת החמישית, חובה לזכור: לכל בת יש אבא-אמא, וגם להם מגיע מקום של כבוד, וקשב, ולב".

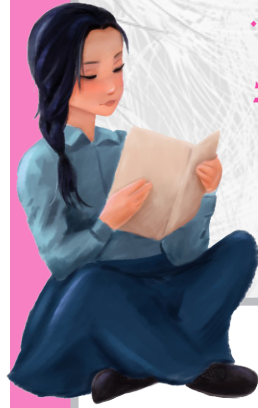
מילה אחרונה?

"להבין שאין מילה אחרונה. ולעולם לא לסגור דלת על תקוות. מהמקום שלי אני יכולה לומר שיש תקווה, יש יותר מודעות. לפעמים בנות מגיעות למקומות הכי גמורים, מגלות שאין כלום מעבר לגדר. ריק להן, ועצוב. הן מתרחקות מכל מה שקרה וקרא להן, מבקשות להתמלא. זה קורה כל הזמן, ברוך השם. רק להאמין שהן מסוגלות לטפס מדרגה אחרי מדרגה. הנה הן, חוזרות הביתה".

ולקחת

שרה'לה גרוס, אומנית במה, היא ידית נפש, חברה שממלאת את הלב. כשאני מספרת לה על הכתבה, אני

**יהודית ברבר, מנהלת מרכז 'צמרת':
"המדיה ממכרת את אנשי הקשב,
על כן הם ניגשים אליה שוב ושוב.
המדיה ממשיכה להרוס תאים
במוח, להחליש את יכולות הקשב
והריכוז ואת הזיקה לרוחניות.
וממילא, הם נמשכים אליה יותר"**

הולכת על קצות הבהונות כי הכאב הזה הוא אדמת קודש, והיא נפש וחברה, ויש לה חני, ילדה שהלכה רחוק.

שרה'לה מסכימה לדבר בשם מלא, אחרי לא מעט מחשבה ודפיקות לב. "יש יותר מדי אימהות כאובות שמתחבאות מאחורי חלונות מוגפים בפחד ובבושה", היא אומרת, "ואני רוצה להגיד להן בפנים גלויות את המילים שאנשים טובים אמרו לי בתחילת המסע ובמהלכו. לדבר בשם מלא זה גם לומר: זו לא בושה. אני שרה'לה, אני אמא לילדה נושרת, כואב לי כמו ששום דבר אחר לא כאב, אבל אני לא מתחבאת, כי אין לי ממה. "חני שלי היא נערה חכמה מאוד, בעלת אומץ וכנות לא אופייניים לגילה. (בדרך כלל הילדים שיוצאים לחפש הם ילדים עמוקים ורגישים, וזה הדבר שלא מאפשר להם להישאר במקום אחד. הם יוצאים לחפש מזוהר, ולפעמים המזור עובר במקומות קשים).

"כשילד שלך עוזב, אם לתמצת את זה בשתי מילים: העולם מתהפך. העולם פשוט מתהפך להורים על כל הראש. התוצאה: הורים שנמצאים בנקודת שבר ענקית. והיא משליכה על כל חלקי חייהם. על חיי הנישואין, על הילדים האחרים בבית, על המצב הנפשי, הכלכלי, החברתי. זה שבר שאין לתאר, ומי שלא חווה לא יבין, ויהי רצון שלא יבין, אמן.

"בתוך העולם המתהפך הזה השיח נוטה להתמקד בילדים המתמודדים. מה עושים איתם? מה לא? מתעלמים? מחזירים בתשובה? איך? ואלה דברים חשובים מאוד ואני עוסקת בהם יום יום, אבל אחרי כמה שנים בתוך התווה אני מעיזה לומר: יש דבר חשוב יותר, והוא אני.

"אני מדברת בגוף ראשון, אבל מתכוונת לכל אבא ואמא באשר הם. אני אמא, והכי חשוב שאבין איך אני דואגת לעצמי ואיך אני דואגת שיהיה מי שיכיל את השבר שלי. כי אם לא תהיה אמא, לא יהיה מי שיחזיק את הילדה שלי, ובמקרה כזה לא עשיתי שום דבר חכם".

בואי נדבר איך זה נראה בגוף שלישי.

"חני שלי כמעט בת עשרים. התהליך שלה התחיל בגיל חמש עשרה (אם יש דבר כזה 'התחיל', זה אף פעם לא מתחיל בבוקר אחד מסוים בשעה 9.30...)

בשנים הראשונות של ההתמודדות לא הייתה שרה'לה. הייתה רק חני. לא הייתי בשבילי, אפילו לא לרגע. עסוקה רק בה. ולו רק ברובד הטכני-הישרדותי כמו: האם היא תעבור את הלילה בשלום? האם לא יקרה לה שום דבר רע? "במהלך המסע שלנו עם ההתבגרות, התובנות והאנשים החכמים והנכונים שפגשתי בדרך, הבנתי שאני משקיעה את המשאבים באופן לא נכון. ברור שחני ראויה לכל השקעה שבעולם, אבל אני צריכה להתחיל לדבר בגוף ראשון. אני צריכה להתחיל להגיד: 'לי כואב', 'לי קשה עם הסיטואציה'. לא להגיד: 'לחני כואב, חני לא יודעת מה לעשות'. זה לקום בבוקר ולחשוב: מה עושים עם שרה'לה? כי שרה'לה עוברת טלטלה לא פחות מחני, ואולי אפילו יותר."

יש מישו שמקשיב לשרה'לה כשהיא כואבת בקול?

"יש! הבשורות הטובות הן שאנחנו חיים בימינו והעולם פתוח הרבה יותר להכיל את הסיטואציה של ילדים מתמודדים והוריהם. יש ארגונים ועמותות ויועצים ומעגלי תמיכה נפלאים כמו מעגל האימהות של שרה קאופמן מטעם 'לב אל הנשמה' (של הרב נח פלאי) שאני משתתפת בו. יש גם אנשים בלי שום טייטל שמסוגלים לפתוח את האוזניים ואת הלב ולהקשיב. המשפט הראשון שכולנו אמרנו כשבאנו למעגל היה: 'באתי לכאן כי אני צריכה פינה בעולם שבה אוכל לדבר, ואדע שמבינים על מה אני מדברת'."

"רק מי שנמצא בנעליים שלך, מנסה לצעוד בהן, יודע כמה כואב. ואימהות לילדה נושרת היא חוויה מהסוג הזה. וכשאני חולקת אותה עם אמא שהייתה שם, אני מרגישה לרגע שמישהו נושא איתי את המשא."

"אנחנו דור מבורך בחסד. יש כל כך הרבה שמות שעוסקים בתחום, יש גם קווי חירום שמציעים מענה טלפוני עשירים וארבע שעות ביממה. הייתי רוצה לבקש מכל אמא שמתמודדת עם הכאב הזה: תמצאי לך כתובת מתאימה, אל תישארי לבד, תהיי בשבילך. הנפש שלך מיטלטלת, ורק אחרי שתעזרי לה, תוכלי לעזור גם לילד שלך."

יש סימנים מזהים? רגע שאפשר להגיד 'הנה, ככה זה התחיל'?

"אין רגע אחד כאמור. זה מאוד תהליכי, וחלק גדול מהתהליך קורה הרבה לפני שאת יודעת. יש אנשים חכמים ובעלי ניסיון ממני שיוכלו לספר באריכות על נשירה סמויה וגלויה ומה הסדר והטריגרים. הסימנים הראשונים יכולים לצוץ כבר בכיתה א'."

"אני הבנתי שמישהו לא טוב עובר על הילדה שלי באזור כיתה ה'. התחילו להגיע דרישות שלום מבית הספר, הפרעת קשב שאובחנה בשלב מאוחר, קשיים לימודיים ורגשיים. אני חושבת ששם הכאב התחיל להצטבר, כאב של ילדה שמרגישה שאין לה מקום בעולם."

"סיפרתי לך על חני, כמה היא מודעת ומדבררת את רגשותיה באופן מדהים. יש משהו שהיא כל הזמן אומרת כשהיא מדברת על הימים ההם: 'לא היה לי מקום'. פיזית, היה לה בית כמובן, ואני הייתי לה אמא, אבל במובן הרגשי, בגלל סיפור חייה וקשיים ספציפיים שהיא התמודדה איתם, היא לא הרגישה שייכת לשום מקום, שאוהבים אותה."

"זאת אשמה שאני לא מצליחה לחמוק ממנה. אין אמא שנמצאת במקום הזה ולא טועמת מהאשמה הזו, המצפון שמייסר בלילות: אולי יכולתי לעשות יותר, אולי יכולתי לקחת אותה לטיפול רגשי בשלב מוקדם יותר, לעבוד

פחות, להיות יותר בבית, לחפות על החסרים האחרים. היום אני יודעת להגיד לעצמי שעשיתי את הטוב שלי במקסימום שלי בנסיבות חיי ההן, אבל הסימנים, אם את מבקשת לדעת איפה הם, מתחילים ברגע שלילד לא טוב. נקודה".

בבקשה, שימי נקודתיים, תרחיבי.

"היום כבר יודעים שנשירה היא אף פעם לא עניין דתי. פעם ישבתי עם הרב נח פלאי, והוא הראה לי מחקר שעשה על מאות בני נוער שנשרו. במאה מתוך מאה אחוז מהמקרים, הנסיבות לנשירה היו רגשיות, משפחתיות, טראומות נפשיות כאלה ואחרות. אף אחד מהילדים הנושרים לא בחר לנשור כי הוא קם בוקר אחד והחליט שאין סיבה להאמין, חלילה."

"ברגע שאת, כהורה, רואה שלילד שלך לא טוב, רגשית, לימודית או בכל מובן אחר, שם האורות האדומים צריכים להתחיל להבהב. ילד שטוב לו, אין לו שום סיבה לחפש משהו אחר."

"לא תמיד את כאמא יכולה לתקן את המציאות של 'לא טוב לו'. לפעמים את לא יכולה לעשות כלום חוץ מלחבק אותו ולחבק אותו עוד ולהבטיח שתמיד תהיי הפינה החמה שלו, בלי שום אפשרות למנוע את מה שיקרה."

"ואולי המצב יהיה שונה אם ההבנה תבוא מוקדם: ילד שמסתובב ככה בעולם - זה לא יעבור, וזה לא מצב של 'הוא יתבגר, הוא יגדל, הוא יצא מזה'. הלא טוב הזה בנפש לא נעלם לשום מקום, והוא רק הולך וגדל, הולך ואוכל מבפנים עד שהוא מתפוצץ. לפעמים הוא מתפוצץ בדרכים אחרות, לפעמים זאת נשירה."

"אצל חני אחד האורות האדומים היה שהיא הפסיקה להתעניין באירועים חברתיים מטעם בית הספר, והיא הייתה תמיד ילדה חברותית מאוד."

"אני נזכרת עכשיו בסיטואציה: כשהיא הייתה בכיתה ח', אני הייתי המאמנת של מסיבת הגמר שלה. היא באה איתי לחזרות כל יום, קיבלה המון כבוד ו'צומי' מהחברות. לכאורה, כל הנתונים בשביל לרצות לרוץ לבית ספר."

"ואז הגיע היום של המסיבה, הייתי מאוד ברורה ונחרצת לגבי שעת ההתייצבות באולם לחזרה גנרלית. כולן הגיעו בזמן, הילדה היחידה שלא, הייתה חני שלי."

"תחשבי, מסיבת גמר, המאורע הכי מכריע בחייה של ילדה בכיתה ח', בית הספר חיין אליה, תפקיד משמעותי בהצגה, כולם החמיאו לה כמה היא מוכשרת, כי היא באמת מוכשרת על הבמה, ואמא שלה הייתה שם, כל הזמן. ובכל זאת, אותה זה לא באמת עניין."

"ביקשת סימן מזהה. כשילד מפסיק להתעניין באירועים חברתיים, או בכל דבר שעניין אותו קודם, זאת אזהרה. שם משהו מתחיל לגסוס בו."

זה הרגע לגלות שמאחורי הקלעים את מתכוונת לעלות לבמה בקרוב, עם מחזה חדש שמספר בדיוק על זה...

"נכון מאוד. מילים ואומנות הן הדרך שלי להבין את עצמי, את העולם. וכבר כשהמסע הזה היה בראשיתו, התחלתי לחלום על מחזה שיספר אותו. לא את הסיפור הספציפי של חני ושלי, את הסיפור של כל הילדים שהולכים לאיבוד והאימהות שלהם. כל כך הרבה הורים עוברים חוויה וזהה או דומה, הצעקה שלהם מהדהדת, והעולם לרוב לא שומע. אני רוצה לספר את המסע הזה למי שלא היה שם, לתת לגיטימציה לשיתוף, ולפתוח שיח."

**נחמי ברודי, מחנכת, מרצה ומנהלת
תכניות במרכז תל"ם:
"פעם מורות היו כלי להעברת ידע.
היום מורה חייבת לענות על ההגדרה
של 'איש קשר'. להיות הכתובת
שאפשר לגשת אליה, לשאול,
לשתף, לדבר, להתייעץ"**

"עם זאת שאנחנו דור מבורך, קיימת יותר מודעות, ויש לאן לפנות, עדיין קיים פחד באוכלוסייה החרדית ללכת להרצאות על נוער בסיכון או לפנות ליועץ. זה עדיין נפיץ ורגיש, והגישה לפעמים היא 'אם לא תדברו, הוא לא יהיה, אז בואו נתעלם'."

"אומנות מומחזת או כתובה עוקפת את השכל, הולכת ישר ללב. זה מה שאני רוצה לעשות במחזה שלי. שהקהל ישב וייהנה ממחזה טוב, יפתח לו הלב, הלוואי, ויכנסו כל הדברים שאני מבקשת להגיד."

מותר לספר יותר על המחזה?

"אני לא אספר יותר מדי, כדי שישאר לכן מה לראות על הבמה (:). אני רק אגיד שזה מחזה מוזיקלי שכתוב בספוקן וורד, ז'אנר הכתיבה שלי בשנים האחרונות. מחזה על אמא שמחפשת ילדה, ועל ילדה שמחפשת את עצמה, ועל המסלול שכל אחת מהן צריכה לעבור מול עצמה."

"גם אצל הורים וגם אצל ילדים הכל מתחיל מהצורך להיות נאהבים, להרגיש שייכים. אגב, אימהות לנוער מתמודד עוברות טלטלה גם במקום הזה. פתאום הן מרגישות פחות שייכות לחברה, פחות אהובות, רק בשל העובדה שהן אימהות נכשלות, במירכאות."

"בעיניי המחזה הוא לא רק על נשירה, הוא על האופן שבו כולנו מחפשות ומוצאות את עצמנו, על הילדה הקטנה שבנו, שתמיד מבקשת חיבוק שהלך לה לאיבוד. "כולי תפילה שהמחזה יפגוש כמה שיותר אנשי חינוך. וכשאני אומרת אנשי חינוך, אני מתכוונת לכל הורה באשר הוא, אבא או אמא, סבתא, מורה, גננת או יועצת. "הורים מתמודדים בחושך ולבד, שיידלק מעליהם כבר זרקור. והלב יפתח."

והבאתי

פסח תשפ"ג. כך תיראה הגאולה: ילדות טובות מבית טוב יושבות סביב שולחן הסדר, אור להן. כוס ישועות בישא. ●